

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi käräjäoikeuslain ja tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi käräjäoikeuslakia siten, että jokaisessa kaksikielisessä käräjäoikeudessa tulee olla vähintään yksi käräjätuomarin virka, johon kielitaitoa koskevana kelpoisuusvaatimuksena on tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä enemmistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito. Kielitaitoa koskevasta kelpoisuusvaatimuksesta säädettäisiin muutettavaksi ehdotetussa tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa. Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin, kuinka monta tällaista käräjätuomaria missäkin käräjäoikeudessa on.

Esityksen mukaan käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön suomen- tai ruotsinkielisten

oikeuspalveluiden turvaamiseksi käräjäoikeuteen mahdollisesti perustettavalle osastolle eli niin sanotulle kieliosastolle voitaisiin sijoittaa myös tuomareita, joiden kielitaitoa koskevana kelpoisuusvaatimuksena ei olisi tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito. Tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa ei erikseen enää säädettäisi kieliosaston viroista. Uudistuksen myötä kieliosastoon voitaisiin sijoittaa tuomareita, joilla olisi mahdollisuus suunnitellusti kehittää tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen taitojaan.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan vuoden 2010 alusta.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT	3
1 NYKYTILA	3
1.1 Kaksikieliset kärjäoikeudet ja asian käsittelykieli.....	3
1.2 Kärjäoikeuden tuomareiden kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset	3
1.3 Muiden kärjäoikeuden lainkäyttötoimintaan osallistuvien henkilöiden kielelliset kelpoisuusvaatimukset	4
1.4 Asian käsittelykielen määräytyminen tuomioistuimessa	4
1.5 Asioiden jakaminen kärjäoikeuden tuomareille	5
1.6 Kärjäoikeuden kieliosasto	5
2 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	6
3 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	7
4 ASIAN VALMISTELU	7
5 LAUSUNNOT JA NIIDEN HUOMIOON OTTAMINEN	7
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	8
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	8
1.1 Kärjäoikeuslaki.....	8
1.2 Laki tuomareiden nimittämisestä	9
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	9
3 VOIMAANTULO.....	9
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	9
LAKIEHDOTUKSET	11
kärjäoikeuslain muuttamisesta.....	11
tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta	12
LIITTEET	13
RINNAKKAISTEKSTIT	13
kärjäoikeuslain muuttamisesta.....	13
tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta	14
ASETUSLUONNOS	15
tuomareiden nimittämisestä annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta	15

YLEISPERUSTELUT

1 Nykytila

1.1 Kaksikieliset käräjäoikeudet ja asian käsittelykieli

Tuomioistuin on perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan velvollinen ottamaan asian tutkittavakseen joko suomeksi tai ruotsiksi. Kielilaki (423/2003) sisältää yksityiskohtaiset säännökset siitä, miten asian käsittelykieli määräytyy kussakin asiassa. Tuomioistuin on velvollinen tarvittaessa selvittämään, kumpaa kieltä kuultavana oleva haluaa käyttää. Sen on toimittava niin, että valitun kielen käyttö toteutuu myös käytännössä. Tuomioistuimen on huolehdittava siitä, että asianosainen saa käyttää suomea tai ruotsia tuomioistuimessa ja että hän saa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin.

Oikeudenmukainen oikeudenkäynti merkitsee muun muassa kielellisesti ymmärrettävää oikeudenkäyntiä. Jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kielestä riippumatta ilman, että kielellisiin oikeuksiin tarvitsisi erikseen vedota.

Nykyisistä 51 käräjäoikeudesta 12 on kaksikielisiä. Näistä ruotsi on enemmistön kieli Mustasaaren ja Paraisten käräjäoikeudessa. Käräjäoikeus on kaksikielinen, jos sen tuomiopiiriin kuuluu kuntia, jotka kielilain 5 §:n mukaan ovat kaksikielisiä

Kullakin asialla on aina vain yksi käsittelykieli. Asian käsittelykielellä tarkoitetaan sitä kieltä — joko suomea tai ruotsia — jolla käräjäoikeus käsittelee asian, kun asianosainen on läsnä, ja jolla se antaa päätöksensä. Näin on myös silloin, kun asiassa on erikielisiä asianosaisia. Kuitenkin käsittelyn aikana saatetaan käyttää useampia kieliä, sillä jokaisella on asian käsittelykielestä riippumatta kielilain 10 §:n mukaan oikeus käyttää suomea tai ruotsia ja tulla kuulluksi näistä haluamallaan kielellä. Asian valmisteluun ja käsittelyyn liittyvistä asiakirjoista osa voi olla suomen ja osa ruotsin kielellä.

1.2 Käräjäoikeuden tuomareiden kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset

Käräjätuomareihin sovelletaan, mitä tuomarin kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista muutoinkin säädetään. Kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten tarkoituksena on varmistaa, että virkaan nimitettävällä on tehtävän edellyttämä kielitaito. Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annettu laki (424/2003) koskee myös tuomarin virkoja. Lain 6 §:n 2 momentin mukaan tuomarin virkaan vaadittavaa kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädetään tuomareiden nimittämisestä annetussa laissa (205/2000). Sen 13 §:n mukaan tuomarin viran kelpoisuusvaatimuksista ei voida myöntää erivapautta.

Kelpoisuusvaatimukset perustuvat lakiin, eikä niitä voida asettaa esimerkiksi tuomioistuimen työjärjestyksessä tai virkojen tehtävänkuvissa. Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa tehdään ero kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten ja eduksi luettavan kielitaidon välillä.

Tuomareiden nimittämisestä annettua lakia sovelletaan täytettäessä tuomarin virkaa ja nimitettäessä tuomaria määrääjäksi. Lain 12 §:n mukaan tuomariksi voidaan nimittää 11 §:n mukaiset yleiset tuomarin kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö, jolla on tuomioistuimen tuomiopiirin väestön enemmistön kielen erinomaisen suullisen ja kirjallisen sekä yksikielisessä tuomioistuimessa toisen kielen tyydyttävä ymmärtämisen taito ja tyydyttävä suullinen taito tai kaksikielisessä tuomioistuimessa toisen kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.

Sen lisäksi käräjäoikeuslain (581/1993) 18 a §:n 3 momentin nojalla perustettuun osastoon, jäljempänä *kieliosasto*, sijoitettuun tuomarin virkaan voidaan nimittää 11 §:n mukaiset kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö, jolla on tuomioistuimen tuomiopii-

rin väestön enemmistön kielen hyvä suullinen ja kirjallinen taito sekä toisen kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito. Kärjääoikeuslain 18 a §:n 3 momentti on mahdollistanut kieliosaston perustamisen kaksikielisiin kärjääoikeuksiin, jotta turvattaisiin virka-alueen suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada oikeuspalveluja samanlaisten perusteiden mukaan.

Ahvenanmaan kärjääoikeuden ja Ahvenanmaan hallintotuomioistuimen tuomareiden kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädetään Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) nojalla valtioneuvoston asetuksella (1218/2007).

Kielellisten oikeuksien toteutumisen perusedellytys on todellinen kielitaidon taso tuomioistuimissa. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin lähtökohdat sisältyvät perustuslain 21 §:ään. Sen mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Kielitaito on osa muuta ammattitaitoa.

1.3 Muiden kärjääoikeuden lainkäyttötoimintaan osallistuvien henkilöiden kielelliset kelpoisuusvaatimukset

Kärjääoikeuden lainkäyttötoimintaan osallistuu myös kärjävaskaaleja ja notaareja, joita ei nimitetä tuomareiden nimittämisestä annetun lain mukaan, sekä toimistosihiteereitä.

Kärjävaskaalien ja notaarien kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset ovat kärjääoikeuslain 4 a §:n mukaan samat kuin tuomareilla tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n mukaan. Voimassa olevassa laissa ei kuitenkaan ole säännöksiä kieliosastolle sijoitettavien kärjävaskaalien tai notaarien kielitaitovaatimuksista. Kärjävaskaaleja tai notaareja nimitettäessä on kiinnitettävä huomiota työtehtävien edellyttämään todelliseen kielitaitoon. Kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset on kerrottava hakuilmoituksessa. Työhönottohaastattelussa on varmistauduttava hakijan todellisesta kielitaidosta. Siten kärjääoikeuden kärjävaskaaliksi ja notaariksi nimitettävän laissa edellytetystä kielitaidosta varmistautuminen on kärjääoikeuden ja hoivioikeuden velvollisuus.

Kärjääoikeuden kansliahenkilökunnan kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädetään oikeusministeriön hallinnonalan erältä virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1126/2003). Asetuksen 2 §:n 1 kohdan mukaan kansliahenkilökunnalta edellytetään yksikielisessä viranomaisessa viranomaisen kielen hyvä suullinen ja kirjallinen taito sekä kaksikielisessä viranomaisessa joko suomen tai ruotsin kielen hyvä suullinen ja kirjallinen taito. Kansliahenkilökuntaan nimitettävän henkilöstön kielitaidosta varmistautuminen on kärjääoikeuden velvollisuus. Siten laamannin tulee huolehtia siitä, että kaksikielisessä kärjääoikeudessa myös kärjääoikeuden kansliahenkilökunnassa on ainakin asiakaspalvelutehtävissä riittävä määrä suomen ja ruotsin kielen taitoisia.

Kärjääoikeuden kansliahenkilökunnan kielitaitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista säädetään oikeusministeriön hallinnonalan erältä virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1126/2003). Asetuksen 2 §:n 1 kohdan mukaan kansliahenkilökunnalta edellytetään yksikielisessä viranomaisessa viranomaisen kielen hyvä suullinen ja kirjallinen taito sekä kaksikielisessä viranomaisessa joko suomen tai ruotsin kielen hyvä suullinen ja kirjallinen taito. Kansliahenkilökuntaan nimitettävän henkilöstön kielitaidosta varmistautuminen on kärjääoikeuden velvollisuus. Siten laamannin tulee huolehtia siitä, että kaksikielisessä kärjääoikeudessa myös kärjääoikeuden kansliahenkilökunnassa on ainakin asiakaspalvelutehtävissä riittävä määrä suomen ja ruotsin kielen taitoisia.

1.4 Asian käsittelykielen määräytyminen tuomioistuimessa

Tuomioistuimessa käsiteltävien asioiden käsittelykieli määräytyy kielilain mukaan. Rikosasiassa käytetään kielilain 14 §:n mukaan kaksikielisessä tuomioistuimessa asian käsittelykielenä vastaajan kieltä. Jos vastaajat ovat erikielisiä tai jos vastaajan kieli ei ole suomi tai ruotsi, tuomioistuin päättää asian käsittelykielestä asianosaisten oikeutta ja etua silmällä pitäen. Jos kielivalintaa ei voida tehdä tällä perusteella, käytetään tuomioistuimen virka-alueen väestön enemmistön kieltä.

Yksikielisessä tuomioistuimessa käytetään asian käsittelykielenä tuomioistuimen virka-alueen kieltä. Tuomioistuin voi kuitenkin poiketa tästä, jos se arvioi toisen kielen käyttämisen asianosaisten edun mukaiseksi ja tuomioistuin osaa tätä kieltä riittävän hyvin. Asian käsittelykielestä päätettäessä huomiota tulee kiinnittää asianosaisten, ei heidän oikeudenkäyntiavustajiensa tai muiden avustajiensa kieleen. Tuomarin oma kielitaito ei saa vaikuttaa käsittelykielestä päätettäessä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 6 a luvun 2 §:n 1 momentin

mukaan asianosaisella, jonka oma kieli on suomi tai ruotsi, on silloin, kun oikeudenkäynnissä on käytettävä muuta kuin hänen omaa kieltään, oikeus tulkkaukseen ja käännökseen sen mukaan kuin kielilaissa säädetään. Tuomioistuimen on tällöin järjestettävä maksuton tulkkaus, jollei se itse huolehdi tulkkauksesta. Tuomari voi siten toimia tulkkinä, kun asianosaiset ovat erikielisiä, tai kutsua paikalle tulkin, jonka palkkio maksetaan valtion varoista.

Riita-asiassa käytetään kielilain 15 §:n mukaan kaksikielisessä tuomioistuimessa asian käsittelykielenä asianosaisten kieltä. Jos asianosaiset ovat erikielisiä eivätkä sovi käytettävästä kielestä, tuomioistuin päättää siitä asianosaisten oikeutta ja etua silmällä pitäen. Jos valintaa ei voida tehdä tällä perusteella, käytetään tuomioistuimen virka-alueen väestön enemmistön kieltä. Yksikielisessä kärjäoikeudessa käytetään tuomioistuimen virka-alueen kieltä, jollei tuomioistuin asianosaisten oikeutta ja etua silmällä pitäen päättä toisen kielen käyttämisestä.

Kielilain 16 §:n mukaan hakemusasioihin sovelletaan riita-asioita koskevaa 15 §:ää. Jos asiassa on vain yksi asianosainen, kaksikielisessä tuomioistuimessa käytetään hakijan kieltä ja yksikielisessä tuomioistuimessa tuomioistuimen virka-alueen kieltä, jollei tuomioistuin asianosaisten oikeutta ja etua silmällä pitäen päättä toisen kielen käyttämisestä.

Kielilain 18 §:n 2 momentin ja 20 §:n 2 momentin mukaan riita-asiassa ja hakemusasiasasiassa asianosaisen, jonka oma kieli on suomi tai ruotsi, on silloin, kun oikeudenkäynnissä on käytettävä muuta kuin hänen omaa kieltään, huolehdittava itse tulkkauksesta ja käännöksestä omalla kustannuksellaan, jollei tuomioistuin asian laadun huomioon ottaen toisin päättä.

1.5 Asioiden jakaminen kärjäoikeuden tuomareille

Kärjäoikeusasetuksen (582/1993) 3 §:n 1 momentin mukaan käsiteltävät asiat jaetaan työjärjestyksessä määrättävällä tavalla kärjäoikeuden lainoppineille jäsenille tai muille ratkaisijoille. Pykälän 2 momentin mukaan

jakoperusteita määrättäessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että lainoppineen jäsenen käsiteltävät asiat ovat riittävän monipuolisia silloinkin, kun hänelle jaetaan pääasiallisesti tietyntyyppisiä asioita. Asetuksen 4 §:n mukaan laamanni voi perustellusta syystä määrätä poikettavaksi vahvistetuista jakoperusteista. Laamanni myös ratkaisee jakoperusteiden soveltamisessa syntyneet erimielisyydet. Asiat jaetaan yleensä vuorojärjestyksen mukaisesti, ja juttujen jakaminen on usein delegoitu siihen tehtävään perehdytetyille henkilöille.

Kaksikielisissä kärjäoikeuksissa puhtaasti ruotsinkieliset, etenkin vaikeat, näytöltään epäselvät ja laajat asiat on jaettu äidinkieltään ruotsinkielisille tuomareille. Sen sijaan rutiiniluonteiset asiat, kuten riidattomia saatavia koskevat perintäasiat ja yksinkertaiset rikosasiat, on voitu asianosaisen oikeusturvaa vaarantamatta jakaa tuomarille, joka katsoo tosiasiallisen kielitaitonsa riittävän jutun hoitamiseen. Näitä juttuja ei yleensä ole pyritty jakamaan kielellisin perustein.

1.6 Kärjäoikeuden kieliosasto

Suurempien kärjäoikeuksien organisaatio on perustunut osastojakoon. Kärjäoikeuslain 18 a §:n 1 momentissa säädetään osastoista kärjäoikeuden toimintayksikköinä. Vuoden 2005 lainmuutoksen jälkeen osasto voidaan pykälän 3 momentin mukaan osastua myös turvaamaan virka-alueen suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Kieliosaston perustamisesta ja lakkauttamisesta päättää oikeusministeriö. Kieliosastoja ei ole kuitenkaan toistaiseksi perustettu.

Kieliosastoa koskevan säännöksen mukaan osaston kaikilta tuomareilta edellytetään täydellistä taitoa siinä kielessä, jonka kielistä väestöä osasto ensi sijassa palvelee (HE 230/2004 vp, s. 12). Lisäksi kärjäoikeuslain 18 b §:n mukaan kärjäoikeuteen perustetussa kieliosastossa käytetään kielilain 14—16 §:ssä säädetyn estämättä asian käsittelykielenä kärjäoikeuden virka-alueen väestön vähemmistön kieltä, jollei tuomioistuin asianosaisen oikeutta ja etua silmällä pitäen päättä

virka-alueen väestön enemmistön kielen käyttämisestä. Kieliosaston työkieli on käräjäoikeuslain 18 c §:n mukaisesti se, jonka kielistä väestöä osasto ensi sijassa palvelee, eli tuomiopiirin väestön vähemmistön kieli, vaikka kielilain 26 §:n mukaan pääsääntöisesti valtion viranomaisen käyttää työkielenään väestön enemmistön kieltä.

2 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Käräjäoikeuden rakenneuudistus vaikuttaa käräjäoikeuksien kielellisiin jaotuksiin. Käräjäoikeuksien tuomiopiireistä annetun valtioneuvoston asetuksen (410/2008) mukaan 1 päivästä tammikuuta 2010 käräjäoikeuksia on 27. Käräjäoikeuksista Espoon, Helsingin, Itä-Uudenmaan, Keski-Pohjanmaan, Länsi-Uudenmaan, Pohjanmaan, Vantaan ja Varsinais-Suomen käräjäoikeudet tulevat olemaan kielilain 6 §:n mukaisesti kaksikielisiä. Pohjanmaan käräjäoikeudessa tuomiopiirin väestön enemmistön kielenä on ruotsi ja muissa tuomiopiireissä suomi. Kielelliset suhteet muuttuvat erityisesti Vaasan seudulla, kun Mustasaaren ja Vaasan käräjäoikeudet yhdistetään Pohjanmaan käräjäoikeudeksi, sekä Varsinais-Suomessa, kun Paraisten, Salon, Turun, Vakka-Suomen ja osa Forssa-Loimaan käräjäoikeudesta yhdistetään Varsinais-Suomen käräjäoikeudeksi. Ahvenanmaan käräjäoikeus säilyisi Ahvenanmaan itsehallintolain mukaisesti ruotsinkielisenä.

Käräjäoikeusverkoston uudistuksen yhteydessä suomen- ja ruotsinkielisten oikeuspalvelujen turvaamiseksi kaikissa kaksikielisissä käräjäoikeuksissa tulisi olla riittävä määrä sellaisia käräjätuomarin virkoja, joiden muodollisena kielitaitoa koskevana kelpoisuusvaatimuksena olisi tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä enemmistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.

Valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin siitä, kuinka monta tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n 2 momentissa säädetyt kielitaitovaatimukset täyttävää käräjätuomarin virkaa kussakin kaksikielisessä käräjäoikeudessa on.

Silloin, kun tuomiopiirin väestöstä huomattava osa on ruotsinkielisiä tai kun tuomiopiirin alueella on vahva kulttuurinen kieliperintö, kieliosaston perustaminen käräjäoikeuteen on perusteltua. Käräjäoikeusverkoston uudistuksen yhteydessä Varsinais-Suomen käräjäoikeuteen perustetaan kieliosasto. Kieliosaston perustamisesta päättää oikeusministeriö.

Käräjäoikeuden kieliosastossa käsiteltäisiin asiat, joissa etukäteen arvioiden kielilain mukaisesti määräytyvä käsittelykieli on tuomiopiirin väestön vähemmistön kieli. Kieliosaston perustaminen ei kuitenkaan estäisi jakamasta kaksikielisiä asioita asian laadun mukaan käsiteltäviksi myös käräjäoikeuden muissa osastoissa.

Kieliosastossa voitaisiin käräjäoikeuden työtilanteen mukaan käsitellä myös asioita, joissa käsittelykieli olisi toinen kuin osaston kieli. Tämän vuoksi kieliosastoon voitaisiin sijoittaa myös tuomareita, joilta ei vaadittaisi tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomaista taitoa. Heillä olisi näin tilaisuus kehittää tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen taitoaan. Lähtökohtana on, että kaksikielisessä tuomioistuimessa jokaisen tuomarin tulisi pystyä käsittelemään ainakin tavanomaisia asioita molemmilla kielillä.

Tuomarin virkaa ei ole perusteltua sitoa tiettyyn käräjäoikeuden osastoon. Tuomarin on voitava käräjäoikeuden sisällä noudatettavan käytännön mukaisesti vaihtaa tehtäviään ja kehittää ammattitaitoaan ilman, että tehtävien tai osaston vaihtaminen edellyttäisi uutta nimitystä.

Käräjäoikeuden osastorajat eivät saa estää erityisasiantuntemusta vaativien ratkaisukokoonpanojen muodostumista. Muun kuin kieliosaston tuomarin on siis voitava osallistua kieliosaston tuomarin valmisteleman asian ratkaisukokoonpanoon silloin, kun hänellä on asiaan liittyvää erityisosaamista. Vastaavasti kieliosaston tuomari voi osallistua toisen osaston ratkaisukokoonpanoon, jos erinomainen kielitaito on jutussa eduksi.

Kielitaitoa koskevien tarkempien määräysten antaminen on vain yksi tapa huolehtia siitä, että käräjäoikeuksissa on niin suomen kuin ruotsin kielen taitoista henkilöstöä ja että molempien kieliryhmien oikeusturva taa-taan perustuslaissa ja kielilaissa edellytetyllä tavalla. Julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadit-

tavasta kielitaidosta annetun lain 2 §:n mukainen viranomaisen velvollisuus huolehtia henkilöstönsä kielitaidosta koskee myös kärjäoikeuksia ja siten tuomareiden ja kärjäoikeuksien muun henkilöstön kielitaidon ylläpitämistä. Käytännön kielitaitoa on kohotettava ja ylläpidettävä esimerkiksi järjestämällä koulutusta. Työnantajalla ja oikeusministeriöllä on mahdollisuus tukea omaehtoista kielikoulutusta.

Viraston päällikkönä toimiva laamanni vastaa siitä, että kansalaisten kielelliset oikeudet toteutuvat kärjäoikeudessa. Oikeuksien toteuttaminen on laamannin ja jokaisen kärjäoikeudessa työskentelevän henkilön velvollisuus. Kärjäoikeusverkoston uudistuksessa kärjäoikeuksissa nykyisin työskentelevä kansliahenkilökunta siirtynee pääosin perustettaviin uusiin kärjäoikeuksiin. Kun kieli-osastoon sijoitettu jää eläkkeelle tai siirtyy muihin tehtäviin, hänen tilalleen on saatava vastaaviin tehtäviin kieliosastolla työkielenä käytettävää kieltä osaava henkilö.

3 Esityksen vaikutukset

Lakiin tehtävällä muutoksella pyritään parantamaan kansalaisten mahdollisuuksia saada palvelua kaksikielisissä kärjäoikeuksissa sekä suomeksi että ruotsiksi.

Tuomarinvirkojen määrää ei tämän uudistuksen perusteella ole tarkoitus lisätä kärjäoikeuksissa. Esitys ei sisällä uusia valtioneurolouteen liittyviä taloudellisia vaikutuksia.

4 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä.

5 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Esitysluonnoksesta pyydettiin lausunnot kaksikielisiltä hovioikeuksilta eli Turun, Helsingin ja Vaasan hovioikeudelta, kaikilta 12 kaksikieliseltä kärjäoikeudelta, Valtakunnansyyttäjänvirastolta, Helsingin, Turun ja Vaasan oikeusaputoimistolta, Suomen Asianajajaliitolta, Suomen tuomariliitolta, Svenska Finlands folktingiltä sekä Pohjanmaan, Varsinais-Suomen ja Uudenmaan liitolta.

Yleisesti lausunnonantajat pitivät lakiehdotusta kannatettavana. Kannanotoissa ilmeni kuitenkin huoli siitä, että kärjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen taitoa koskeva vaatimus nousisi jatkossa määrävään asemaan nimitysperusteena työkokemuksen kustannuksella etenkin T 13 virkaan nimitettäessä.

Turun kärjäoikeus on pitänyt kieliosaston perustamista Turkuun tarpeettomana ja katsonut, että kielellisten oikeuksien toteuttaminen turvattaisiin vähintään samantasoisesti tai joustavammin kärjäoikeuden sisäisin järjestelyin. Eräät lausunnonantajat katsoivat, että kärjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kieltä erinomaisesti taitavilta tuomareilta tulisi edellyttää myös kärjäoikeuden tuomiopiirin väestön enemmistön kielen hyvää suullista ja kirjallista taitoa.

Lausuntojen perusteella tuomareiden määrää luonnoksessa valtioneuvoston asetukseksi tuomareiden nimittämisestä annetun asetuksen (427/2000) muuttamisesta on tarkennettu.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Käräjäoikeuslaki

1 a §. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kieltä erinomaisesti taitavien kärjätuomareiden vähimmäismäärästä. Vähimmäismäärä tarkoittaisi vain kärjätuomarin vakinaisia ja määräaikaisia virkoja. Tarkoituksena on, ettei kielitaitoa koskevaa kelpoisuusvaatimusta sidottaisi nimenomaisesti virkoihin. Toisaalta jos esimerkiksi palkkaluokan T 13 kärjätuomarin viranhaltija, joka hallitsee erinomaisesti käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kieltä, jää sairauslomalle, tulisi käräjäoikeuden toiminnan turvaamiseksi tarvittaessa voida palkata esimerkiksi määräaikainen palkkaluokan T 11 kärjätuomari, joka hallitsee käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kieltä samantasoisesti.

On perusteltua edellyttää käräjäoikeuden laamannilta aina käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön enemmistön kielen erinomaista taitoa. Laamannin virkaan nimitettävälle tuomarille on yleensä asetettu kärjätuomaria korkeammat vaatimukset muun muassa esimiestaitojen ja henkilökohtaisten ominaisuuksien suhteen. Tätä käytäntöä ei ole tarkoitus muuttaa. Myös käräjäoikeuksien yksikkökojojen kasvaessa laamannin mahdollisuudet osallistua lainkäyttötehtäviin jäävät vähäisemmiksi kuin kärjätuomareiden.

Kun kaksikielisessä käräjäoikeudessa tulee kärjätuomarin virka täytettäväksi, laamanni ilmoittaisi hovioikeudelle, kuinka monta sellaista tuomaria, jotka hallitsevat käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kieltä erinomaisesti, käräjäoikeudessa on. Hovioikeus, joka tuomareiden nimittämisestä annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n 3 kohdan mukaan julistaa viran haettavaksi, ilmoittaisi viranhakuilmoituksessa, minkälainen kielitaito virkaan nimitettävältä edellytetään. Sen enempää laamannilla kuin hovioikeudella-

kaan ei olisi harkintavaltaa kielitaitovaatimuksen suhteen, koska valtioneuvoston asetuksella olisi säädetty käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kieltä erinomaisesti taitavien tuomareiden määrä. Tämä sitoisi nimittävää viranomaista ottamaan nimitystilanteessa huomioon, että käräjäoikeudessa on nimitettynä asetuksessa edellytetty määrä ehdotetun pykälän mukaisia kärjätuomareita, joiden kielitaitoa koskevat erityiset kelpoisuusvaatimukset täytyvät.

Viran hakija voisi osoittaa erinomaisen suomen tai ruotsin kielen taitonsa suorittamalla valtionhallinnon kielitutkinnon, jos hänellä ei muuten ole viran edellyttämää kielitaitoa. Käytännössä kielitutkintolautakunta voi myöntää todistuksen suomen tai ruotsin kielen erinomaisesta taidosta myös ilman valtionhallinnon kielitutkinnon suorittamista henkilölle, joka on aiemmalla toiminnallaan tai mahdollisesti ulkomailla suoritetuilla kielioptoilla osoittanut vaadittavaa kielitaitoa. Hakijan tosiasiallinen kielitaito voitaisiin tarvittaessa varmistaa haastattelussa.

Tietyt tuomarinvirat eivät siten olisi pysyvästi kielituomareiden virkoja. Viran tultua avoimeksi tulisi aina ratkaistavaksi, minkälaista kielitaitoa edellytetään. Vain siinä tapauksessa, että käräjäoikeudessa on säädettyä vähemmän käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kieltä erinomaisesti taitavia kärjätuomareita, määräaikaiset kärjätuomarit mukaan luettuina, kielitaitovaatimuksesta poikettaisiin käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen eduksi. Tehdyn selvityksen mukaan nykyisin lähes kaikilla ruotsin kieltä täydellisesti hallitsevilla tuomareilla on myös täydellinen suomen kielen taito. Heillä on siten mahdollisuus tulla nimitetyksi virkaan kieliperusteista riippumatta. Näin vältetään siltä, että kielitaitoa koskevat vaatimukset ohjaisivat nimitystä silloinkin, kun kielellisten oikeuksien toteutuminen ei sitä edellytä.

Pykälän *2 momentti* sisältäisi asetuksenantovaltuuden. Käräjäoikeuden tuomiopiirin

väestön vähemmistön kieltä erinomaisesti taitavien tuomareiden määrä vaikuttaa kärjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistökielisen palvelun saatavuuteen. Laissa annettaisiin valtuutus valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säätää, kuinka monelta kärjäoikeudelta kaksikielisissä kärjäoikeuksissa kelpoisuusvaatimuksena edellytettäisiin tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä enemmistön kielen tyydyttävää suullista ja kirjallista taitoa.

Asetukseen luonnostellut määrät perustuvat kärjäoikeuksilta saatuihin tietoihin niiden tuomiopiirien väestön vähemmistön kielen tarpeesta. Ehdotettuja kärjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kieltä erinomaisesti taitavia tuomareita on tällä hetkellä kaksikielisissä kärjäoikeuksissa tuomarin viroissa asetusluonnoksessa esitetty määrä.

Esitys ei estäisi ennen lain voimaantuloa virassa olleiden kärjätuomareiden nimityksiä muodostettaviin kaksikielisiin kärjäoikeuksiin. Esitys ei siten asettaisi ennen lain voimaantuloa kärjäoikeuden virkaan nimitettyinä olleille kärjäoikeuksille uusia kelpoisuusvaatimuksia kielitaidon osalta. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että Vaasan kärjäoikeudessa ennen lain voimaantuloa tuomarin virkaan nimitettyinä olleet olisivat lain voimaantulosta huolimatta kielitaidon osalta kelpoisia nimitettäväksi uuteen Pohjanmaan kärjäoikeudessa olevaan kärjäoikeuden virkaan, vaikka kärjäoikeuden tuomiopiirin väestön enemmistön kieli vaihtuukin toiseksi.

1.2 Laki tuomareiden nimittämisestä

12 §. *Tuomareiden suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset.* Pykälän 2 momentissa säädetään kärjäoikeuslain 18 a §:n 3 momentin nojalla perustettuun osastoon sijoitettuun tuomarinvirkaan nimitettävän henkilön kelpoisuusvaatimuksesta. Laissa ei erikseen enää säädettäisi kärjäoikeuden kieliosaston viroista, vaan kielitaitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset koskisivat yleisesti kärjäoikeutta.

Kärjäoikeuksissa tulisi ehdotetun kärjäoikeuslain 1 a §:n mukaan kuitenkin olla kie-

lellisten oikeuksien turvaamiseksi riittävä määrä sellaisia kärjäoikeuden virkoja, joihin vaadittavasta kielitaidosta ehdotetaan säädettäväksi nyt puheena olevan pykälän 2 momentissa.

Pykälän 2 momentin mukaan kärjäoikeuslain 1 a §:n mukaiseen kärjäoikeuden virkaan nimitettävällä tulisi olla kärjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä enemmistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito. Vaatimus olisi ”käänteinen” siihen nähden, mitä yleisesti pykälän 1 momentin nojalla kaksikieliseen kärjäoikeuteen nimitettävän tuomarin kielitaidolta edellytetään. Näin menetellen on tarkoitus huolehtia siitä, että kärjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kielellä vireille tulleet asiat voitaisiin käsitellä asianmukaisesti ja turvata asianosaisten oikeus käyttää kärjäoikeudessa suomea tai ruotsia.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Esityksen liitteenä on luonnos valtioneuvoston asetukseksi tuomareiden nimittämisestä annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta. Asetusluonnosta on käsitelty edellä 1. lakiehdotuksen 1 a §:n 2 momentin perusteluissa.

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan vuoden 2010 alusta.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaisesti lailla turvataan jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Julkisen vallan on lainkohdan mukaan muutenkin huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Ehdotetut lait osaltaan parantavat perustulaisissa turvattuja kielellisiä oikeuksia käytännössä. Lait ovat säädettävissä tavallisessa lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**käräjäoikeuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 28 päivänä kesäkuuta 1993 annettuun käräjäoikeuslakiin (581/1993) uusi 1 a § seuraavasti:

1 a §

Kaksikielisessä käräjäoikeudessa tulee olla käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kielellisten oikeuksien turvaamiseksi riittävä määrä käräjätuomarin virkoja, joihin vaadittavasta kielitaitoa koskevasta kelpoisuudesta säädetään tuomareiden nimitämisestä annetun lain 12 §:n 2 momentissa. Tällaisia virkoja tulee kuitenkin olla vähintään yksi.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään siitä, kuinka monta 1 momentissa tarkoitettua virkaa kussakin kaksikielisessä käräjäoikeudessa on.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa käräjätuomarin virkaan nimitettynä oleva on tämän lain estämättä kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten osalta edelleen kelpoinen siihen käräjäoikeuden tuomarin virkaan, johon hänet on nimitetty, sekä käräjäoikeuden tuomarin virkaan siinä käräjäoikeudessa, johon tämä virka siirretään.

Tämän lain voimaan tullessa määrääjäksi käräjätuomariksi nimitettynä oleva on kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten osalta kelpoinen virkasuhteeseen määrääjän loppuun.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki**tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomareiden nimittämisestä 25 päivänä helmikuuta 2000 annetun lain (205/2000) 12 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 630/2005, seuraavasti:

12 §	taitoa koskevana kelpoisuusvaatimuksena
<i>Tuomareiden suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset</i>	tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito se- kä enemmistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa sääde-
tään, käräjäoikeuslain (581/1993) 1 a §:ssä
tarkoitettuun kärjätuomarin virkaan on kieli-

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20

Helsingissä 3 päivänä huhtikuuta 2009

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Tuija Brax*

*Liitteet
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

käräjäoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 28 päivänä kesäkuuta 1993 annettuun käräjäoikeuslakiin (581/1993) uusi 1 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 a §

Kaksikielisessä käräjäoikeudessa tulee olla käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kielellisten oikeuksien turvaamiseksi riittävä määrä käräjätuomarin virkoja, joihin vaadittavasta kielitaitoa koskevasta kelpoisuudesta säädetään tuomareiden nimitämisestä annetun lain 12 §:n 2 momentissa. Tällaisia virkoja tulee kuitenkin olla vähintään yksi.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään siitä, kuinka monta 1 momentissa tarkoitettua virkaa kussakin kaksikielisessä käräjäoikeudessa on.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa käräjätuomarin virkaan nimitettynä oleva on tämän lain estämättä kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten osalta edelleen kelpoinen siihen käräjäoikeuden tuomarin virkaan, johon hänet on nimitetty, sekä käräjäoikeuden tuomarin virkaan siinä käräjäoikeudessa, johon tämä virka siirretään.

Tämän lain voimaan tullessa määräajaksi käräjätuomariksi nimitettynä oleva on kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten osalta kelpoinen virkasuhteeseen määräajan loppuun.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki**tuomareiden nimittämisestä annetun lain 12 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomareiden nimittämisestä 25 päivänä helmikuuta 2000 annetun lain (205/2000) 12 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 630/2005, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

12 §

12 §

Tuomareiden suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset

Tuomareiden suomen ja ruotsin kielen taitoa koskevat kelpoisuusvaatimukset

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, käräjäoikeuslain (581/1993) 18 a §:n 3 momentin nojalla perustetulle osastolle sijoitettuun tuomarin virkaan voidaan nimittää 11 §:n mukaiset kelpoisuusvaatimukset täyttävä henkilö, jolla on tuomioistuimen tuomiopiirin väestön enemmistön kielen hyvä suullinen ja kirjallinen taito sekä toisen kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, käräjäoikeuslain (581/1993) 1 a §:ssä tarkoitettuun käräjätuomarin virkaan on kielitaitoa koskevana kelpoisuusvaatimuksena tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä enemmistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Asetusluonnos

Valtioneuvoston asetus

tuomareiden nimittämisestä annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä, lisätään tuomareiden nimittämisestä 17 päivänä toukokuuta 2000 annettuun valtioneuvoston asetukseen (427/2000) uusi 2 a § seuraavasti:

2 a §

Eräiden kärjätuomareiden virkojen sijoittaminen

Ne kärjätuomarin virat, joihin kielitaitoa koskevana kelpoisuusvaatimuksena on tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä enemmistön kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito, sijoitetaan kärjäoikeuksiin seuraavasti:

- 1) Espoon kärjäoikeuteen kaksi;

- 2) Helsingin kärjäoikeuteen kolme;
- 3) Itä-Uudenmaan kärjäoikeuteen kaksi;
- 4) Keski-Pohjanmaan kärjäoikeuteen kaksi;
- 5) Länsi-Uudenmaan kärjäoikeuteen kolme;
- 6) Pohjanmaan kärjäoikeuteen kahdeksan;
- 7) Vantaan kärjäoikeuteen yksi;
- 8) Varsinais-Suomen kärjäoikeuteen neljä.

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .